

מאמרי הגות וצפונות בפרד"ס התורה בעמק הפרשה

מאת
משה בכמור"ר עזרא בצרי

שנת התשפ"ג

פרשת אמור

אמר ואמרת – לשון אמירה לכהנים

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אָמַר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לְנֶפֶשׁ לֹא יִטְמָא בְּעַמְיוֹ".¹

שם הפרשה שלנו אמור. ויש להבין מדוע כאן התורה נקטה לשון אמירה ולא לשון דיבור? ומה בין אמירה לדיבור?

מבואר בזוהר,² כי אמירה היא בלחישתה, ודיבור הוא בהכרזה. וכמו שכל עבודת הכהנים בלחש, כי רומזת לסתר עליון, לכן גם נצטוו לדבר עמהם בלשון אמירה בלחש. אמירה יכולה להתייחס גם למחשבה בלבד, כמו:³ ויאמר עשו בלבד. ואילו הדיבור הוא יותר הוצאת הדבר מהכח אל הפועל, והדיבור בשפתיו. כל ענייני טומאה וטהרה אינם דברים הנראים בחוש במישור הפיסי, אלא דבר רוחני בלבד, ועל כן מתאימה לו יותר אמירה מאשר דיבור.

השם משמואל,⁴ מבאר שדיבור הוא חיבור המדבר עם הנדבר, ועל כן אפשר לומר, ראובן דיבר עם שמעון, אבל אמירה היא רק מאמר בלי חיבור, ועל כן אי אפשר לומר, ראובן אמר עם שמעון, רק אמר לשמעון.

וכן מבואר בדברי הרוקח,⁵ שכל אמירה שבתורה, מחשב תחילה בלבו ואחר כך אומר ומסביר פנים בדבר, אבל וידבר – תחילת המעשה, כמו:⁶ 'תחלת דבר ה' בהושע'. וכן הוא בלשון קשה כמו:⁷ 'דבר אתנו האיש אדני הארץ קשות'. וכן:⁸ 'דבר אל בני ישראל'. דבר ההלכה ואמרת אליהם תסביר פנים, כמו שאמרו:⁹ ילמוד אדם ואחר כך יבין. וכל 'וידבר' – בכח, 'כי קול ה' בכח... חוצב

¹ ויקרא כא, א.

² בפרשה פח, ב.

³ בראשית כז, מא.

⁴ פרשת נח - שנת תרע"ט, מאביו. וב'לקח טוב' מבואר שאמירה לא שייך אלא לאחרים, ודיבור שייך אף כשמדבר בינו לבין עצמו. על פי דבריו מובן לשון הציווי 'ודברת בם' שאדם ישמיע לאזניו מה שלומד.

ובגור"א במדבר כב, כתב שידוע כי הדיבור הוא המיוחד כשמדבר אחד אל חברו פנים בפנים, מה שאין כן לשון קריאה ואמירה, שאינו אלא מצוה לאחר שיאמרו לו הדבר. אמנם מעניין שתמיד מיחסים לאמירה לשון רכה, ואלו על העם האמורי כתוב שאין לך קשה בכל עממין מן האמורי, שכל אדם קשה קוראין לו אמורי, ראה תוספתא שבת ח יא, אך נראה ששם הוא בחילוף עם האות ע', וכמו יושבי עמורה.

⁵ בראשית וכן הרוקח על התורה שער החילוק.

⁶ הושע א, ב.

⁷ בראשית מב, ל, וכן בפרק מב, ז.

⁸ שמות יד, ב. וזה המקום הראשון שנזכר בתורה משפט זה. ומופיע בסך הכל כ"ח פעמים בכל המקרא, להורות שדיבור הוא בכח. והוא ז"ך פעמים בתורה, כנגד ז"ך האותיות, ופעם אחת ביהושע. והפסוק כאן מדבר על יציאת ישראל ממצרים שהיתה כידוע, גלות הדיבור שעתה נגאל ויצא.

⁹ עבודה זרה יט, א.

להבות אש'. וכך תמיד 'ויאמר' – לשון מחשבה, ולעשות סייג וגדר לדבר, 'וידבר' – לשון תיקון המעשה, כמו: 'בדבר ה' שמים נעשו', הגדה – בדבר חידוש.

המועדים – תיקון חטא העגל

פעמיים בכל המקרא מופיע צירוף המילים: 'אלה מועדי'. ושניהם בפרשה, בפרשת המועדים: "אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אתם במועדם",¹⁰ "אלה מועדי ה' אשר תקראו אתם מקראי קדש".¹¹ ושניהם בצורה מלאה.

וכתב גאון עזונו, רבן של כל בני הגולה, רבינו יוסף חיים זיע"א:¹²

יש להבין, מדוע יש מצוה לקרוא את פרשיות המועדים בזמנם, והלא כל הפרשיות הם תורה, וכל זמן שאדם קורא בתורה, יש בזה מצוה, מה ההבדל בין מקרא בזמנו למקרא שאינו בזמנו?

וביאר על פי דברי הרב 'שער החצר' ז"ל שידוע מה שאמרו רז"ל, כשעבדו ישראל את העגל היה שש שעות ולא יותר, ובביטול האיסור צריך ששים כנגדו, וכדי שיתבטל האיסור של שש שעות, מה עשה הקדוש ברוך הוא? תיקן לישראל שלש רגלים, שהם שבעת ימי סוכה, ושבעת ימי פסח, ויום אחד של שבועות, ובחמשה עשר ימים אלו, יש שלש מאות וששים שעות. ובזה פירשו כוונת המסורה ארבעה פסוקים של 'אלה', והם: 'אלה אזכרה ואשפכה עלי נפשי'¹³, 'אלה אלהיך ישראל'¹⁴, 'גם אלה תשכחנה'¹⁵, 'אלה מועדי ה'¹⁶ - אלה אזכרה תמיד כדי לתקן, ואיזהו אלה? ואמר 'אלה אלהיך ישראל' שאמרו בעגל, ומה התיקון אשר נעשה כדי שגם אלה תשכחנה? - אלה מועדי ה', שעל ידי שמירת המועדים, שהם שלש מאות וששים שעות, מתבטלים אותם שש שעות של העגל שאמרו בהם 'אלה אלהיך ישראל'.

וזהו רמז הכתוב מה שאמר ה' יתברך למשה רבינו עליו השלום אחר מעשה העגל, 'אני אעביר כל טובי על פניך',¹⁷ תיבת 'טובי' תחלקנה לשתיים, וקרא בה – טו בי, שבשכיל תיקון עון העגל לבטל שש שעות של איסור, אני אעביר כל ט"ו יום של פסח ושבועות וסוכות, בי – בקדושת, כדי לבטל איסור שש שעות, בקדושת שלש מאות וששים שעות של חמשה עשר ימים אלו. והם רמוזים 'על פניך' - באמצע השם שלך, כי כל אמצעי נקרא פנימי, ואות ש' של משה, היא אות הפנימית של שמו, אשר במלואה שי"ן עולה שלש מאות וששים, כנגד שלש מאות וששים שעות של חמשה עשר ימים טובים הנזכרים.

¹⁰ ויקרא כג, ד.

¹¹ ויקרא כג, לז.

¹² בן יהודע מגילה לב, א.

¹³ תהלים מב, ה.

¹⁴ שמות לב, ח.

¹⁵ ישעיהו מט, טו.

¹⁶ ויקרא כג, ב.

¹⁷ שמות לג, יט.

נמצא שהמועדים הם תיקון לחטא העגל. ואמרו בזוהר,¹⁸ שעשו שני עגלים זכר ונקבה,¹⁹ ולכן אמרו 'אלה' ולא 'זה', ו'העלוך' בלשון רבים ולא 'העלך' בלשון יחיד. ולכן נאמר כאן פעמיים 'אלה מועדי'. גם בפסוק הראשון שבפתח פרשת המועדים:²⁰

"דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם מוֹעֲדֵי ה' אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֵלֶּה הֵם מוֹעֲדֵי". אפשר לרמוז את ה'אלה' במילים אלה-ם מועדי, ובהמשך שוב 'אלה הם' כרמז לתיקון 'אלה' אלהיך'. ולכן כתוב אלה מועדי' מלא עם ו', כי ששה מועדים הם, פסח, עצרת, ראש השנה, סוכות, יום כיפור ושמיני עצרת. וכן שש פעמים כתובה כאן בפרשת המועדים 'מועדי' 'מועדים'.²¹ לומר לך שלבטל מה שעשו בשש שעות שבושש משה מלבוא, נתנו להם המועדים עם מספר שעות שיש בהם כדי ביטול.

ולכן לשון הפסוק: "כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ", נזכר שש פעמים בפרשה, ושש פעמים בפרשת המועדות שבפרשת פנחס. בכולם כתוב 'עבדה' ללא האות ו', ובכולם נזכר שלא לעשות, כנגד מה שנאמר בעגל:²² "וַיַּעֲשֶׂהוּ עֶגְלָל מִסֶּכֶה". ושש פעמים במקרא כתוב 'ויעשהו', חמשה בענין עבודה זרה, והאחרון בדברי הימים כתיקון לכך בחיזוק בדק הבית עם יהוידע הכהן.

ואפשר שהכתוב רמז בפסוק 'כל מלאכת עבדה לא תעשו', המילים 'עבדה לא' בגימטריה 'העגל', עם ארבע אותיותיו, ותעשו בא לומר מלשון תתקנו, כמו וכן הבקר אשר עשה, שמשמעו אשר תיקן והכין.

והסופי תיבות של הפסוק בגימטריה 'תבטל' וכגימטריה 'אמת', עם הכולל, שעל ידי המועדות תבטל את רוע השש שעות שבעגל, ותגיע לאמת.

זכרון תרועה – יום תרועה

"דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּחֲדָשׁ הַשְּׂבִיעִי בְּאֶחָד לַחֲדָשׁ יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן זִכְרוֹן תְּרוּעָה מִקְרָא קֹדֶשׁ".²³

אמרו בתלמוד:²⁴

כתוב אחד אומר: 'שבתון זכרון תרועה', וכתוב אחד אומר: 'יום תרועה יהיה לכם', כאן ביום טוב שחל להיות בשבת, כאן ביום טוב שחל להיות בחול.

ובירושלמי,²⁵ הקשו ששנינו: יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת, במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה, אם דבר תורה הוא, אף בגבולין ידחה, ואם אין הוא דבר תורה, אף במקדש לא ידחה?

והשיבו: כתוב אחד אומר: 'יום תרועה', וכתוב אחד אומר: 'זכרון תרועה', הא כיצד? בשעה שהוא חל בחול - יום תרועה, בשעה שהוא חל בשבת - זכרון תרועה, מזכירין אבל לא תוקעים. והקשה ה'טורי אבן', מה הסתירה משני הכתובים, אולי צריך את שניהם, לתקוע ולעשות זכרון באמירת פסוקי תרועה?

ותירץ, שאם כן היה צריך לכתוב 'זכרון תרועה' ו'יום תרועה' במקום אחד, ומדוע חילקם הכתוב וכתב 'זכרון תרועה' בפרשת אמור, ו'יום תרועה' בפרשת פנחס?

¹⁸ כי תשא קצג, ב.

¹⁹ ובמדרש תהילים מזמור ג. ובירושלמי וסנהדרין דף נ, ב. י"ג עגלים עשו, וראה בהרחבה בפרשת כי תשא.

²⁰ ויקרא כג, ב.

²¹ רוקח בפרשה. ובהסבר הגאון רבי חיים קניבסקי זצ"ל.

²² שמות לב, ד.

²³ ויקרא כג, כד.

²⁴ ראש השנה כט, ב.

²⁵ ראש השנה יח, ב.

מכאן שזמנו של זה אינו כזמנו של זה, 'זכרון תרועה' - כשחל בשבת, 'יום תרועה' - כשחל בחול. אמנם אפשר לחדד את קושיית הגמרא, על פי מה שכתב הרוקח שבכל המועדות כתוב 'יום' ובראש השנה נעלמה תיבת יום, והשאלה מה נשתנה ראש השנה משאר המועדות שבהם נזכר 'יום', ואילו בראש השנה, שבפרשת פנחס כתוב 'יום תרועה', כאן כתוב 'זכרון תרועה' ללא יום. והרוקח כתב שלא נאמר 'יום' בראש השנה כי בא בראש חודש, והלבנה אין כבודה אלא בלילה, שאינה נראית ביום שראוי לקבעו, וזהו: ²⁶ 'בכסה ליום חגנו', ותיבת בכסה בגימטריה לבנה. ונרמז יפה בפסוק: ²⁷ "ימים יצרו" (כתוב: ולא) וְלוֹ אֶתְדָּ בָּהֶם, "ימים יוצרו" – אלו המועדות, שכתוב בהם יום, 'ולא אחד בהם' – בראש השנה בלבד לא נזכר יום.

ראש השנה – חיים

כתב הרוקח, ²⁸ שיש כ"ט תיבות בפרשת ראש השנה בפרשתנו. וכנגדן יש כ"ט פעמים בתורה לשון חיות, כמו 'חיים', 'וחי', 'חייך', וכן חיים תיבות בפרשת ראש השנה בפרשת פנחס. וכן מתחלת התפילה 'זכרנו לחיים' ומסיים 'ובספר חיים'.

עוד כתב הרוקח בביאור ברכת התורה: ²⁹

ברוך אתה ה' למדני חוקיך, רש"י פירש שאינה חתימה כמו שאמר דוד המלך, לכן גורס רש"י 'ברוך אתה ה' המלמד תורה לעמו ישראל', שהרי צריך לחתום בברכה כ"ט תיבות נגד כ"ט 'חיים' שבחומש, ³⁰ וכנגד כ"ט מוסרים (שבתהילים), [שבמשלי], ³¹ כנגד כ"ט 'לכל זמן ועת לכל חפץ' שישנן בקהלת, ³² לכן לא גורסים 'למדני חוקיך'.

נעלם וסתום מורה על פנימיות

יוצא מכאן שפרשת ראש השנה באה בפרשתנו בקצרה בכ"ט מילים, ואילו בפרשת פנחס היא מובאת בס"ח מילים. ועל מה שהיא קצרה כאן יותר משאר המועדים, כתב רבנו בחיי, ³³ יסוד חשוב שממנו אבן ופינה לשאר מקומות בתורתנו הקדושה, שהוא מפנינות הדת ומעיקריה: **כל מה שהענין יותר נעלם ויותר פנימי, הוא יותר סתום**, ובא הלשון בו בדרך קצרה ובמלות מועטות, כענין המצוה שבתפילין שהזכיר בו הכתוב: ³⁴ 'והיה לאות על ידכה ולטוטפות בין עיניך', ולולא הקבלה לא היינו עומדין על עיקר מצוה זו מה היא, גם לא מנין הפרשיות כמה הן, גם לא היינו משיגים ממשמעות הכתובים המקומות שבגוף המיוחדים להם שבהם ראוי להניחן.

²⁶ תהלים פא, ד.

²⁷ תהלים קלט, טז.

²⁸ בפרשתנו. וכן כתב וכן כתב בפרשת פנחס: ס"ח תיבות מן 'ובחדש השביעי' עד 'אשה לה' כמנין חיים, זהו 'תודיעני אורח חיים', לכך אומר בתחילת התפילה של ראש השנה 'זכרנו לחיים אל מלך חפץ בחיים וכתבנו בספר החיים למענך אלהים חיים', ובסופו אומר 'וכתוב לחיים בספר (ה)חיים, לחיים ולשלום ואתם הדבקים... חיים כולכם היום'.

²⁹ פירושי סידור התפילה לרוקח ברכת התורה עמוד כד.

³⁰ תמיד כשכותב 'בחומש' הכוונה לחמשה חומשי תורה, כלומר בתורה בלבד, ולא בכל התנ"ך. אנחנו רגילים לכתוב 'בתורה' דהיינו כשמדובר בחמשה חומשי תורה, או במקרא, כשהכוונה לכל התנ"ך.

³¹ נראה שכן צריך לומר כי בתהלים מופיע רק פעם אחת ואילו במשלי כולל אותיות השימוש לפניו ולא כולל צורת רבים, יש בדיוק כ"ט.

³² כולל הפסוק הראשון, לכל זמן ועת לכל חפץ, ויש שם כ"ח עתים.

³³ ויקרא כג, כד.

³⁴ שמות ג, ט.

וכן מצות ציצית שאמרו חז"ל,³⁵ שהיא שקולה כנגד כל המצוות שבתורה, לא היינו יודעים משפטה בשמונה חוטיין וחמשה קשרים לולא קבלת חז"ל, כי לשון הכתובים בזה סתום מאד. גם כאן באחד לחודש שהוא תחילת חשבון העשרה הנשלם ביום הכפורים, יש בו מן הסוד וההעלמה, שראוי הכתוב לסתום ולחתום כדרך שאר עניני התורה הסתומים, וסתימתן כפי רוב העלמתן.

וזהו הענין שאין זכרון עולם הנשמות מפורש בתורה אלא ברמזים, וסתימתו לרוב העלמתו, כי התורה להמון ישראל ניתנה, לא ליחידים שבהם בלבד, וענין העולם ההוא אין כל היחידים משיגין אותו איך הוא, אף כי ההמון העם, כי כשם שאין הדג המתגדל במים יודע ומשיג יסוד האש, לפי שהוא הפכו, כן העולם ההוא השכלי בהיפך מן העולם הזה הגשמי, ואין בעל החומר יכול להשיגו בעוד שהוא בחומר, ועל כן הוצרכה התורה לבאר היעודים הגופניים המושגים להמון לחוש העין, ומתוך אותן יעודים שהם הכנות מה שיצטרך האדם, יבוא האדם אל התכלית ההוא שהוא עיקר הכוונה.

יום הכפורים

המהרש"א באגדות בתחילת מסכת יומא מבאר, שיום הכיפורים הוא בבחינת שביעי ביחס לכל החגים, ומבאר את המונח 'מקראי קודש', וזה תוכן דבריו:

שבעת ימים קודם יום כו'. מסכת זו נקראת 'יומא' על שם שיום כפורים הוא יום אחד קדוש בשנה, ומתחלת בלשון 'שבעת ימים' על שם הקדושה, כי הז' קדוש בכל מקום, וקדושת יום הזה בגדר הז' כקדושת יום השבת, ויום הכיפורים נקרא שבת שבתון כמו השבת, מה שאין כן שאר ימים טובים שלא נקראו רק שבתון.

וזה שנתן לנו השם יתברך ימים טובים ששה, ראש השנה יום אחד, ושני ימים סוכות, ושני ימים פסח, ויום אחד שבועות, שהם קצת בדמיון ימי החול שמותר בהן מלאכת אוכל נפש. ונתן לנו יום טוב יום ז' יום הכיפורים, שהוא בדמיון קדושת השבת שאסור בכל מלאכה.

וכמו שהשבת דוגמת עולם הבא, כן הוא יום הכפורים ויותר ממנו, שיום הכיפורים אין בו לא אכילה ולא שתיה דוגמת עולם הבא, וגם הוא יום אחד שאין כח בשטן לקטרג כמו שאמרו השטן גימטריא ס"ד, וזהו כמו עולם הבא שאין בו שטן.

ובעומק יתר יש לשים לב שלא מוזכר בפרשת אחרי מתי יכנס הכהן הגדול לקדש הקדשים, רק כתוב על דרך השלילה שלא יבוא בכל עת, וצריך ללמוד זאת מסוף הענין שמדבר אודות יום הכיפורים.³⁶

וביאר הכלי יקר, שבזמן המוגדר כאחד מן העתים לא יבוא, אלא בזמן שאינו עת הנתון לשליטת המקטרג.

ויובן בהקדם, שיש לשאול מדוע זמני ישראל כל כך מסובכים מיתר האומות, ולמה לא יותר פשוט שהלוח יהיה או לפי ימות החמה כנהוג אצל הנוצרים, או לפי ימי מולד הלבנה כנהוג אצל הערבים, ומה העניין ליצור דבר כה מסובך של קידוש החודש וחודש העיבור הבא לאזן בין שנת החמה ללבנה כדי שיחול חודש האביב בזמנו ולא בקיץ או בחורף, ומה המטרה ליצור דבר מיוחד שישראל מקדשים את הזמנים והיא חכמתם ובינתם?

³⁵ מנחות מג, ב.

³⁶ ראה בזוהר פרשת אחרי נח, ב שאל רבי אלעזר את רבי שמעון על כך ומה שהשיבו.

אלא יסוד הדבר נראה שהיה צורך ליצור עבורנו זמן שהוא מעל הזמן, כי עשרת ימי תשובה הם הימים של האיזון שאינם נכללים במהלך הטבעי של ימות החמה או הלבנה.³⁷ וכל ענין התשובה הוא להגיע לבחינה השמינית הנקראת בינה, עולם היובל והחירות שבו נוסקים מעל לגבולות הזמן הטבעי ויוצרים מעין זמן מלאכותי שקבועהו וקדושהו בית דין.

וכיון שיום מתן תורה ויום הכיפורים הם מרוממים מעבר למהלך הרגיל של שבעים אומות, לכן הם פנימיים יותר ובצורה נסתרת יותר, וכן יום שמיני עצרת שבו ישראל מתיחדים לבדם עם בורא עולם ואין זר אתם.

לידת עם ישראל החלה מחוץ לגבול הטבעי, באברהם בן מאה שהוליד ושרה הזקנה בת תשעים, וכן אחר כך הכל בנסיים וניסי נסיים השתלשלו עם ישראל, כי באופן הטבעי לפי הכוכבים והמזלות אין לעם ישראל מקום וזמן בעולם כלל.

ועל כן הוא מונהג ומרומם מעל סדרי בראשית הטבעיים של חמה ולבנה, כי מאד נעלה על כל האומים.

וזו עצמה הסיבה שאין השטן יכול לקטרג ביום כיפור, כי יום זה הוא מחוץ לגבול הטבעי, ויש לו שליטה רק המדוד וספור בגרמי השמים ולא על יום שכביכול נוצר מאליו כתוספת על הזמן.

וזה סוד קיומו של עם ישראל ככבשה אחת בין שבעים זאבים שאינם מצליחים לפגוע בה כי היא ממקום גבוה מעל גבוה, ושומר ישראל לא ינום ולא ישן.

מקראי קודש – סוד האותיות

וממשיך המהרש"א שם :

ובענין זה מובן מה שאמר הכתוב בשבת ובכל המועדים 'מקרא קדש', שנדחק בזה התרגום מלשון מקרה והזדמן. ורש"י פירש, קרא אותו קודש, לאכילה ולשתיה וכסות, עד כאן לשונו.

זהו הפירוש אינו ביום הכיפורים שאסור באכילה ושתיה, ולענין שינוי כסות, בפרק כל כתבי נלמד ממה שכתוב ביום הכיפורים 'ולקדוש ה' מכובד זה' יום הכפורים כו', כבדהו בכסות נקיה, למה אינו נלמד מהכתוב בתורה 'מקרא קדש' לגבי יום הכפורים?

גם הרמב"ן שפירש בפרשת אמור שהוא מלשון אסיפה, כמו 'קרואי העדה', הוא דחוק.

ונראה לפרש שקראן 'מקרא קדש' על שם כי השבת וכל המועדות נקבעו על יסוד סוד האותיות שם הקודש - מקרא של אותיות משמו הקדוש שהוא שם הוי"ה, והן אותיות אהו"י שהם בשם 'אהיה אשר אהיה' ובשם 'י"ה' ובשם המיוחד של ד', וכמו שכתב 'אבן עזרא' בחידתו על קדושת אלו אותיות אהו"י, והם מורים על קדושת המועדים, שבת שרי אל"ף - רמז על קדושת ראש השנה, שהוא א' בחדש, יו"ד - רמז על קדושת יום הכיפורים, שהוא י' בחדש, ה"א - רמז על קדושת חג סוכות, שהוא ביום ה' אחר יום הכיפורים, וי"ו - רמז על קדושת הושענא רבה, שהוא ביום ו' אחר יום ראשון של סוכות, וכל מספרם כ"ב, רמז על קדושת שמיני עצרת, וכמו שאמרו בפרק החליל,³⁸ פר יחידי בשמיני למה, כנגד אומה יחידה, משל למלך בשר ודם כו'.

וכן תמצא קדושת המועדים שבחודש ניסן, א' - בראש חודש אותו יום נטל עשר עטרות כו' כמו שאמרו בפרק רבי עקיבא,³⁹ יו"ד - רמז על שבת הגדול, מקחו בעשור שבו נעשה נס גדול. ה"א - רמז על קדושת חג הפסח שהוא יום ה' אחר שבת הגדול, וי"ו - רמז על קדושת שביעי של פסח, שהוא ביום ו' אחר יום ראשון של פסח, גם וי"ו רמז על חג השבועות, שהוא ו' ימים בחדש.

³⁷ כתב השל"ה, תולדות אדם - בית חכמה תניינא כג: מנין ימים בשנה כמנין שנה, והעשרה ימים היתרים, שהרי שנות החמה הם שס"ה ימים שהם עשרה יתירים על שנות הלבנה שהיא שנה"ה ימים, הם היו ימי תשובת השבין ממש כל שנה"ה ימים לשרשן ומקורן ממקום שיצאו.

³⁸ סוכה נה, ב.

³⁹ שבת פז, ב.

מצורף לזה קדושת ז' שהוא מורה על כל מיני קדושות ז', כגון השבת, והשביעית, והיובל, והספירה, ושבעה רקיעים וכל הקדושות והטהרות צריכים ז'.

חלוקת האותיות באיזון שלילי וחיובי

ועוד הרבה נמצא שאלו ה' אותיות אהו"י וז' הם מורים על קדושת השם, ושאר ה' אותיות מהיחידים, שהם בג"ד ח"ט, מורים על צד השמאל, ולפתח חטאת רובץ,⁴⁰ דהיינו לפתח שלמטה בח' – חטאת רובץ, שלא להכנס בה, כמו שאמרו בפרק הקומץ⁴¹ כי 'זה לעומת זה עשה אלהים', וכמו שכתבתי בזה בפרק ערבי פסחים⁴² עיין שם.

ויסוד דבריו נמצא כבר בדברי מהרח"ו,⁴³ וזה לשונו: ודע, כי אותיות אהו"י, הם חיות גדול למועדי הוי"ה, אהו"י גופא שם קדוש, היוצא מן 'אהיה' 'הויה', באותיות שהן פשוטות בלי שום כפל.

ואלו אותיות שם כח שסערת הים נוחה מפניה, אם תכתוב חותם זה על תורן הספינה, לאותו צד שהרוחות נושבות. ומספרן כ"ב, שכל אותיות התורה נחות על ידיהן, שאין לשום אות הברה שתנוח בה בכח הנקודות, אלא בשיתוף אחד מאותיות אהו"י בסתר או בגלוי. וכן ראשי תיבות 'בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ', שהוא פסוק ראשון של התורה, גימטריה כ"ב, שלא נבראו שמים וארץ, אלא בשביל כ"ב אותיות התורה.

וכבר גרמה הגלות מיעוט לאותיות אהו"י, א' נגרע מן כסא, והאותיות ו' ה' מן השם הגדול, ככתוב 'על כס י"ה', י' נגרע מקרתא רבתא דירושלים,⁴⁴ ובזכות מועדים ישוב הכל לאיתנו, א' - בתשרי שהוא ראש השנה, כונן למשפט כסאו. ו' - בסיון. ה' - חמשה ימים בין יום הכיפורים לסוכות, והי' - יום הכיפורים, ובצירוף י"ה - חג המצות.

נמצינו למדים יסוד חשוב מדבריהם לגבי משמעות עשר האותיות הראשונות בסדר א"ב,⁴⁵ שאותיות השימוש אהו"י המשמשות כאותיות תנועה הן יסודיות ושייכות יותר לקדושה, ועמם

⁴⁰ בראשית ד, ז. והגימטריה של אותיות אלו ביחד עשרים ושש כמנין שם הוי"ה הממתקן. וכמו שכתב הרוקח בפרשת בראשית לגבי תיבת 'שרק', שהאותיות האמצעיות של המילוי שלהן י' ו' י' עולה כשם הוי"ה, שאחרת לא היה לו שום קיום במציאות. ומעין מה שאמרו שגימטריה של עשו הוא שלום, שאם לא כן היה יוצא ומחריב העולם.

⁴¹ מנחות כט, ב.

⁴² פסחים קי א ותוכן דבריו: סכנת הזוגות לפי שהם כח השניות, וכל שני רע, שלכך לא נאמר כי טוב ביום ב'. גם גיהנם נברא ביום ב' וכל הימים שאינן זוגות הם כח הא', והזוגות הם בכח יום ב'. ועל כן ביום ד' מארת חסר כתיב, וניתן רשות למזיקין בליל ד'. גם ביום ו' נתקלל אדם וארץ. וזהו שאמרו לקמן, שבשנים הורגים ובארבע מזיקים. משום ששנים הוא גוף השניות, אבל הד' אינו רק כח השניות, ועל פי מ"ש ג' ברכות כהנים שהן ס' אותיות המגינין כנגד המזיקין. ואת זה לעומת זה, כי רוחות הטומאה הם ס' כדלקמן, עלו ביה ס' שידין כו' וכמ"ש פרק מי שאחזו דה"ל לשלמה ביעתותא מן האשמדאי אמר הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים וגו' מפחד בלילות והיינו ס' אותיות של ברכת כהנים שהם מצילין האדם מן המזיקין הממונין על הזוגות וכו' עיין שם בכל דבריו.

⁴³ פרי עץ חיים - שער חג השבועות - פרק א.

⁴⁴ שירושלים כתובה במקרא עם ניקוד חירק בין האותיות ללא האות י'.

⁴⁵ וידוע שעד תשע הוא כללות המספר, שכן מהמספר עשר ואילך המספרים חוזרים על עצמם. ובספר הזוהר שהאותיות במספר קדמי, כלומר, א' ועוד ב' ועוד ג' וכו' עד ט' הם עולים מ"ה כמספר שם הוי"ה במילוי אלפין, והוסיף הגר"ח פלאג"י מספר התמונה שצורת האות ט' כמו כ' וז', ונראה משום שעד שם כללות כל האותיות.

מצטרפת האות ז' שכל השביעין חביבין, ולעומתן מתנשאות האותיות בג"ד ח"ט, המורות על לשון בגידה וחטא העומדות בצד שמאל המנגד לקדושה. ודברים אלו הם פתח חשוב להבנה במקומות אחרים, וראה מה שהבאנו במבוא לספר 'שם ונשמה' על סדר האותיות מדברי הראב"ע.

פרשת המקלל

על ענין המקלל – בנה של שלומית בת דברי, ראה ב'שם ונשמה' עמוד נב. ושם במבוא בעמוד 130 על שם אמו, בענין 'שמו הולך לפניו'. ועל יונה הנביא הרמוד בפרשה במילים 'ונקב שם ה', שם בעמוד קנב.

מנין הפרשה ופסוקיה

פרשת אמור היא הפרשה השמינית בחומש ויקרא. כבר עמדנו בעבר על דברי רבינו בחיי שכל ענייני המשכן והמקדש מסביב למספר שמונה המסמל את העל טבעי.

הפרשה מתמקדת בעיקר בציוויים הנוגעים לכהנים, כגון שמירה על דיני טהרה, מומים הפוסלים את הכהנים מעבודתם, וכן מומים הפוסלים בהמות להקרבה.

שמונה פעמים הוזכרה בפרשה אזהרת ההרחקה ממום, חמש פעמים לכהנים שלא יעבדו בעלי מומין, ושלוש פעמים אזהרה ממום בבהמה.⁴⁶

יש כאן הקבלה לפסוק הנאמר במנחת יעקב לעשו: ⁴⁷ "עֲזִים מְאֵתִים וְתִשִׁים עֶשְׂרִים רְחֵלִים מְאֵתִים וְאֵילִים עֶשְׂרִים", שנרמזו במ שמונה פעמים ברצף בסוף תיבה האות מם, שצורתה עקומה ורומזת למום, ששלח לו בעלי מומין.

ויש בהם רמז לשמונת מלכי אדום, ולארבע הגלויות שהן כפולות.⁴⁸

סך מנין המומין המשותפים לאדם ובהמה כתב הרמב"ם,⁴⁹ שהם חמישים, ונוסף עליהם עוד צ' מומין באדם ולא בבהמה. ויש עוד שנים שהם למראית העין, נמצאו כל המומין קמ"ב.⁵⁰ והם כמנין בלע"ם, שהיה מוחזק כבעל מום בג' מקומות, באזנו, בעינו וברגלו.⁵¹

ובתיקוני הזוהר עא, ב מבואר שכל אות בהכאה, כלומר בכפל עם עצמה, אחד כפול אחד, ועוד שנים כפול שנים, שלוש כפול שלוש, וכן על זה הדרך עד האות י' כולל אותה עולה כמנין שכינה. ולכן אמרו אין שכינה בפחות מעשרה.

⁴⁶ חמש פעמים באדם: ויקרא כא, יז. שם יח. פעמיים באותו פסוק שם כא. ושם כג. ושלוש פעמים בבהמה: כב, - כ, כא, כה. וכתב הרוקח שג' פעמים נאמר מום בבהמה לכך אמר רבי חנינא בבכורות לח, ב בודקין את הבהמה ג' ימים בתוך שמונים יום.

⁴⁷ בראשית לב, טו.

⁴⁸ ראה מה שכתבנו בפרשת וישלח.

⁴⁹ הלכות ביאת מקדש ו, א. וכן הוא בחינוך ובסמ"ג.

⁵⁰ ביאת מקדש ח, יז.

⁵¹ הזוהר בלק ר, א מדייק ממה שכתוב 'וידברו אליו דברי בלק', ולא כתוב ויאמרו או ויגידו, שדברו בקול רם ולא בלחש כי היה פגום ובעל מום באזניו, ובג' מקומות היה בעל מום בעינו באזנו וברגלו כי היה מתוקן לסטרא אחרא שתהיה שורה עליו שכל מין הולך למינו. ומביא עוד ראיה לכך ממה שכתוב בהמשך 'ויאמר אליהם' ואצלם כתוב 'וידברו אליו'.

כנראה שמשום כך היה ירא בלעם מלהקריב בעצמו את המ"ב קרבנות שהקריב בלק, כי רצה שהקרבנות שמעלים יעלו לרצון.

וראים מכאן שהשמונה המבטא שלימות וסיבה להשראת השכינה כפי שהיה במשכן ובמקדש נעדר אצל בלעם, וכל כולו היה בעל מום כמנין שמו המגלם את כל המומים הקיימים. ועל כן צייתה התורה בעבודת הקרבנות להתרחק ממומים, ולא כעונש חס ושלום, שאדרבה, על צערם מהיותם בעלי מומין יש לחמול עליהם, אלא משום שבמקום חסרון, אין יכולה השכינה לשרות, ואין ראוי להם ואינו מכובד שיגשו אל הקודש, וכמו שנאמר בשיר השירים: ⁵² "כָּלֶךָ יָפָה רַעֲיָתִי ומום אֵין בָּךְ".

וכתב הרוקח, וכן הוא בבעל הטורים על הפסוק, ⁵³ "לָחֶם אֱלֹהֵי מִקְדָּשֵׁי הַקְּדוֹשִׁים וּמִן הַקְּדוֹשִׁים יֵאָכֵל". שהפסוק מתחיל ומסיים באות ל' שהם בגימטריה ששים, כנגד ששים מיני מומין. ⁵⁴

ופרשת אמור היא הפרשה הל"א מתחילת התורה, וכפי שכתוב בתחילת הפרשה 'אמור אל', אל בחילוף - לא.

מספר הפסוקים בפרשה קכ"ד, כמנין הפסוקים בפרשת שמות, וסימנך השם 'עוזיאל', ואף על פי ששם זה מוזכר שמונה פעמים במקרא כשמות אישים שונים, ותמיד בצורה חסרה, כאן בשביל הסימן נכתב מלא.

וכן יש חומשים שציינו תיבת 'מעדי', ויתכן שהכוונה לכתוב בפרשה: ⁵⁵ "וַיִּדְבֹר מִשָּׁה אֶת מַעְדֵי ה' אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", או שהכוונה לשם 'מעדי', שהיה משבי הגולה שמעדרו בנכר בלקיחת נשים נוכריות, ויבדלו מהן. ⁵⁶ ובחרו בשם זה, שהוא כתיבת 'מעדי' מהפרשה.

מספר התיבות הוא 1614. וסימנך: "וַיֵּשֶׁב בְּיָם הַהוּא עֲשׂוּ לְדַרְכּוֹ שְׁעִירָה". ⁵⁷ שעל ידי מנחת יעקב, וקרבנות הכוהנים, עזב אותנו עשו ופנה לדרכו, עד שיגיע היום שהוא שעלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו.

מנין המצוות

בפרשה יש על פי ספר החינוך, כ"ד מצוות עשה, וט"ל מצוות לא תעשה. מספרים אלו בעלי משמעות שכן כ"ד הוא שלוש פעמים שמונה, וט"ל הוא י"ג, המסמל כל דבר שבקדושה, כפול שלוש, שנותן לכך חזקה.

⁵² ד, ז.

⁵³ ויקרא כא, כב.

⁵⁴ וצריך עיון חשבונם.

⁵⁵ ויקרא כג, מד.

⁵⁶ עזרא י, לד: "מִבְּנֵי בְנֵי מַעְדֵי עֲמֶרֶם וְאוֹאֵל". וכך נראה יותר בכוונת המסמן שהביא בדרך כלל שמות אישים מהמקרא, והזכיר שם זה בפרשת שמות.

⁵⁷ בראשית פרק לג, טז.

- א. היכן נרמז בפרשה ש'בן שמונה עשרה לחופה', ושישא בת תלמיד חכם ובת טובים - מיוחסים?⁵⁸
- ב. 'אלה הם מועדי' - מה בא למעט?⁵⁹
- ג. היכן רמוז בפרשה שיהושע בן יהוצדק הכהן הגדול הושלך לכבשן האש ויצא כשבגדיו חרוכים על שלא מיחה בבניו שנשאו נוכריות?⁶⁰
- ד. מנין שמשה נתן לישראל ששה סדרי משנה?⁶¹

שמות ספרים מהפרשה:

בני אהרן – לכמה מחברים: רבי אהרן בן יצחק לפפא, אזמיר תל"ד. בזמן מרן החבי"ב – רבי חיים בן ישראל בנבנשת, לרבי אהרן יואל חזן, וילנא תרס"ב. לרבי שמעון אהרן אגסי, בגדאד, תרס"ח. ולרבי ישראל אהרן הולר, לבוב תרפ"ו.

ברכת בני אהרן – לרבי אהרן שלום הערץ.

חידושי בני אהרן – לרבי אליעזר בן אהרן, אב"ד שובך. נדפס במונקאטש תרס"ז.

שמן המשחה - שמואל בן משה חיים. קושטא, ת"ר.

זרע אהרן – לרבי אהרן ייטלש. נדפס בפראג, תקנ"ז. ולרבי עזריאל בן אהרן. נדפס בזולקווא תקי"ז. ולרבי אהרן יואל חזן, ווילנא, תרע"א.

זבח תודה – לרבי יחיא בן יוסף צאלח, כלכתה תרי"א, ולרבי לוי דה ויאלי, מתתיה בן משה זכות. ליוורנו, תקפ"ט. ולרבי יעקב בן אהרן יהודה ליב אוירבך, ירושלים תר"ע. ולרבי אלתר בנציון ריבין, מקוב תרצ"ה.

מקרא קודש – לרבי הלל יוסף טויל. אר"ץ תר"ץ. ולרבי אפרים בן אברהם חיות, ולרב יהודה קוק, בני ברק תשע"ה.

מקראי קודש – לרבי חיים אבועלפיה, מחדש הישוב בטבריה, וכן לרבי יעקב יצחק יוטעס, לרבי יחיאל מיכל בן משה חיים הלוי גולד, ולרבי צבי הירש גראדזינסקי.

וכרמל – יש ספר בשם 'הכרמל' בביאורי שמות הנרדפים פעלים ומילים, ושם מחברו בראשי תיבות כבוד רבינו מאיר ליבוש למלבי"ם.

עומר התנופה – לרבי אלעזר ישראל, מרוזדל.

לחם בכורים – לרבי שאול הכהן על דקדוק.

פרי עץ הדר – לימוד לט"ו בשבט. ויניציאה תקכ"ב. ולמחברים רבים.

⁵⁸ ויקרא כא, יג: "וְהוּא אִשָּׁה בְּבִתּוּלֶיהָ יִקַּח". כתב הרוקח, והו"א בגימטריה י"ח, בן י"ח לחופה, וזהו (תהלים יט): "וְהוּא כַחֲתָן". וכתב רבינו אפרים: 'מעמיו' – בעושה מעשה עמיו.

⁵⁹ החודש אשר בדה ירבעם מלכו. הרוקח.

⁶⁰ 'באש תשרף. והכהן הגדול'. רבינו אפרים. וראה סנהדרין צג, א.

⁶¹ ויקרא כד, ו: "וְשִׁמְתָּ אוֹתָם שְׁתֵּים מֵעֲרֻכּוֹת שֵׁשׁ הַמְּעַרְכֹת". ראשי תיבות משה, לרמוז שנתן לישראל שש סדרי משנה. רבינו אפרים.

כפות תמרים – למהר"ם בן חביב.

ענף עץ עבות – לראש"ל הגאון רבינו עובדיה יוסף, על פרקי אבות. ולמחברים נוספים.

ערבי נחל – לרבי דוד שלמה אייבשיץ.

שלחן הטהור – למחברים רבים.

מטה דן וכוזרי שני - לחכם דוד בן פינחס ניטו. יצא לאור מחדש על ידי 'מכון הכתב'.

מקאם השבת

מנגנים במקאם שיגא או חוסיני כענין החגים. ולפי הקונטרס מזמרת האר"ץ מנגנים בעשיראן שמעורב בו עג'ם, והוא ענין המועדים המוזכר בפרשה, אלא אם כן חל בשבת שלפני ל"ג בעומר.

בדרך כלל הפרשה חלה בסביבות יום פסח שני, שבו נהגו לעשות הילולא לרבי מאיר בעל הנס, ושרים בו את השיר 'אפתח פי ברנה לכבוד זה התנא הוא רבי מאיר', ו'אוהיל יום יום אשתאה' על טבריה. שיר זה במקאם כורד, ולפי הלחן המרוקאי במקאם חג'אז.

וכן יום ל"ג בעומר, הילולא דרשב"י. ולכן מנגנים בימים אלו את השירים הקשורים אליו, ובנוסף לכך שירים לכבוד ושבח ארץ ישראל וערי הקודש שבה, וכן שירי השתטחות על קברי צדיקים וזיארה – מסע לקברי צדיקים. אפשר לשלב בתפילה מניגוני מירון, שרבים מהם מקורם מן הדרוזים, שהיו באים להשתתף בשמחה מהכפרים הסמוכים למירון.

ראה ב'שיר ושבתה השלם' מעמוד 562 ואילך את השירים 'בר יוחאי', שמנגנים אותו במקאם שיגא או צבא, ושירו של גאון עוזנו הגאון רבינו יוסף חיים 'ואמרתם כה לחי', במקאם צבא או ביאת.

וכן השירים: 'אמר רבי עקיבא', 'ארץ הקדושה', קונאג יום אל אחד', בלחן השיר 'צורי גואלי יה', ובאורת הנסיעה לצפון הארץ לפקוד את בית העלמין בצפת עיר הקודש ושאר קברי תנאים שבגליל, 'אל גליל', 'אחי מאין אתם', וכהודאה על ניסי מלחמת ששת הימים ויום ירושלים בכ"ח באייר, בו רבים עולים לציון קבר שמואל הנביא, את השירים: 'יפה ארצי', 'ירושלים ירושה לנו', 'ירושלים עיר הבירה', 'לארץ ישראל' 'עלו על ירדן', 'נכבש הרי' ועוד.